

УДК 340.12

Х.Б. Соломчак, здобувач кафедри загальної теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

ПРИРОДНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЗИТИВНОЇ ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

В статті досліджуються природні детермінанти позитивної правової відповідальності людини, зокрема: розум, воля, свідомість та емоційна сфера. На підставі проведеного дослідження обґрунтовано чому кожну з цих детермінант слід вважати природньою, запропоновано розглядати волю і розум у єдності як природну детермінанту позитивної правової відповідальності людини, розглянуто позитивну правосвідомість як вид свідомості та найвагоміший чинник детермінації позитивної правової відповідальності людини, запропоновано визначення позитивної правосвідомості та її ознаки, виділено ознаки та поняття правового почуття як підвид емоційної сфери.

Ключові слова: позитивна правова відповідальність людини, розум, воля, свідомість, правосвідомість, позитивна правосвідомість, емоційна сфера, правове почуття.

В статье исследуются природные детерминанты позитивной правовой ответственности человека, в частности: ум, воля, сознание и эмоциональная сфера. На основании проведенного исследования обосновано почему каждую из этих детерминант следует считать естественной, предложено рассматривать волю и разум в единстве как естественную детерминанту позитивной правовой ответственности человека, рассмотрено положительное правосознание как вид сознания и весомый фактор детерминации позитивной правовой ответственности человека, предложено определение положительного правосознания и его признаки, выделены признаки и понятие правового чувства как подвид эмоциональной сферы.

Ключевые слова: положительная правовая ответственность человека, разум, воля, сознание, правосознание, положительное правосознание, эмоциональная сфера, правовое чувство.

There is investigated the natural determinants of the positive legal responsibility, including: the mind, the will, the consciousness and the emotional sphere. On the basis of the conducted research it is soundly why each of these determinants should be considered natural, it is proposed to consider the will and the mind in the unity as a natural determinant of positive legal responsibility of man, it is considered a positive sense of justice as a form of consciousness and the most significant positive factor of the determination of liability of a person, proposed the determine of the positive sense of justice and its features, it is selected the features and the concepts of the legal sense as a subspecies of the emotional sphere.

Keywords: positive legal responsibility of the person, the mind, the will, the consciousness, justice, positive consciousness, the emotional sphere, the legal sense.

Постановка проблеми. Позитивна правова відповідальність повинна ґрунтуватися на розумінні права як найвищої цінності, усвідомленні свого обов'язку перед суспільством та вільному волевиявленні. У ній знаходять відображення всі об'єктивні та суб'єктивні чинники, що передували правомірній поведінці. Детермінація позитивної правової відповідальності - це складний об'єкт для вивчення, який може бути досліджений лише в рамках комплексу наук про людину та суспільство. Вона зумовлюється як індивідуальним сприйняттям людини, так і впливом соціального середовища. Людина виступає як складна біосціальна система, яка включає свідомість, волю, розум та емоційну сферу. Ця сукупність основних біологічних параметрів людини утворює природні детермінанти позитивної правової відповідальності.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Природні детермінанти позитивної правової відповідальності людини у науковій роботі раніше цілісно не розглядалися, тому пропонуємо науковців, які розглядали

лише окремі її компоненти. Так, свідомість як детермінанту позитивної правової відповідальності людини розглядали такі вчені як: А.В. Аверін, Д.О. Єрмоленко, О.В. Землянська, І.О. Ільїн, Ю.Ю. Калиновський, В.Ж. Келле, О.М. Куракін, О.С. Мельничук, В.М. Таряненко, В.І. Тимошенко, А.К. Уледов, О.С. Устименко, І.С. Фарбер, М.М. Цимбалюк, С.В. Чайковський. Розум як детермінанта позитивної правової відповідальності людини розглядався наступними науковцями: Л. Соболевим, А.Г. Спіркіним, Г.Л. Тульчинським, а воля - А.І. Санталовим, В.І. Селівановим, В.А. Ойгензіхтом, В.В. Соколовським, Л.В. Трофімовим, С.В. Савчуком та ін. Вивченням емоційної сфери як детермінанти позитивної правової відповідальності людини займалися такі вчені: Г. А.Вартанян, В.Е. Дружинін, С.С.Занюк, А.В.Затворницька, К.Е. Ізард, Т.С.Кириленко, А.Н.Леонтьєв, А.Н.Лук, Г.М.Мельникова, А.Е.Пасніченко, Е. С. Петров.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд природних детермінант позитивної правової відповідальності людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поділ детермінант на соціальні і природні у науковій літературі є не новий, адже соціальний чинник пов'язаний з соціальним характером, а природний – з індивідуально-психологічною характеристикою людини. Як істота біологічна людина підпорядкована законам, закладеним у її природі та керується розвитком, функціонуванням цієї органічної системи. Аналіз наукових праць з питань природної детермінації дозволив виявити чинники, що впливають на формування та розвиток біологічної характеристики людини від якої залежить позитивна правова відповідальність. Отже, до природних детермінант людини ми пропонуємо віднести:

1. розум та волю;
2. свідомість;
3. емоційну сферу.

Першими природними детермінантами є розум та воля. На сучасному етапі право антропологізується і його центром стає людина, саме тому розум і волю, на нашу думку, слід розглядати у єдності. Проте, так було не завжди, в силу того кому більше надавалась перевага, розуму чи волі, в історії виникли правовий раціоналізм та правовий волюнтаризм.

В.П. Тугарінов правильно підкреслює, що наш вибір пов'язаний з відповідним внутрішнім устроєм у якому є два апарати: один обдумує - розум, а інший вирішальний і приводить рішення, виходячи з цілей, в дію - воля. Цей пристрій розкривається сучасною фізіологією вищої нервової діяльності і наукою психологією [1, с.56]. Тому, незважаючи, на те, до якої теорії відносять волю та розум, безспірним є той факт, що вони є невід'ємними від людини, а, отже, природними.

Про відповідальність неможливо говорити, не звертаючись до розуму і раціональності. Заснований на свободі вибору вчинок є раціональним саме в силу відповідальності. Раціональність в даному випадку означає виправданість вчинку перед обличчям відповідальності. Коли ми говоримо про свободу, стає очевидною неточність понять раціональності та доцільності. Доцільність припускає визначення поведінки ззовні заданою метою, підпорядкування їй, що виключає свободу вибору і знімає з дій суб'єкта індивідуальну відповідальність. Свобода припускає незалежність як усунення зовнішніх чинників, як подолання каузальної детермінації власних дій. Для реалізації свободи необхідна єдність вибору й відповідальності, самовизначення і самообмеження, розуму і волі [2, с.309-310,311,314.].

Тому, яким би не було рішення, чи розумним, чи відповідальним, саме собою

реалізуватись воно не може та не тягне обов'язковості звершення вчинку, не тягне за собою реальної і незворотної дії, яка безпосередньо б створила результат. Адже, є такі випадки, коли люди з однаковими знаннями, уміннями, поглядами з різною ступінню рішучості і інтенсивності виконують одні й ті ж цілі і завдання або ж чому зіткнення з труднощами і перешкодами одних спонукає до припинення дій, а інших - до дії з подвійною енергією? Відповідь на ці запитання безпосередньо пов'язана з силою волі та волею [3, с.83].

Правдиво зазначає, С. Сливка, що у поняття «вольова людина» вже закладено свідоме ставлення її до оточуючої дійсності, де своєрідним контролем виступає розум, інтелект [4, с.142].

Отже, вчинок чи рішення, які є прийняті в межах позитивної правової відповідальності є раціональними, оскільки покладений людиною на себе обов'язок відповідальності не може бути неусвідомленим чи недоцільним, а його цілі не можуть бути нерозумними, адже, стимулювання за здійснення найзначущіших правомірних діянь, виховання громадян у дусі поваги до закону, упередження пасивної соціально невігідної поведінки - це найефективніші цілі людського суспільства. Звідси, випливає висновок, що вчинок в межах позитивної правової відповідальності - це раціональний вчинок, який підпорядкований розуму та за даних обставин є доцільним та обґрунтованим, тобто відповідає цілям, на які він був спрямований. Проте, без волі норми права не можуть бути застосовані чи дотримані, оскільки без вольової основи людини вони так і залишатимуться лише в теорії, на папері та не матимуть здійснення в поведінці людини, хоч можуть бути зрозумілі для людини.

Наступним природним детермінантом позитивної правової відповідальності є свідомість, яка є теж властивістю високоорганізованої матерії - мозку людини, продуктом суспільного розвитку, відображення суспільного буття [5, с.8-9]. Оскільки свідомість не можлива без такого органу свідомості як мозку, то ми вважаємо, що саме це і є вагомим аргументом щодо належності свідомості до природних детермінант позитивної правової відповідальності. Недаремно ж ще в античні часи, коли душу розуміли як свідомість, видатний філософ Аристотель розділяв три види душі - рослинну, тваринну і розумну, де остання властива лише для людини, що володіє пізнаним і діяльним розумом [6, с.15].

Ми відносячи свідомість до природних детермінант позитивної правової відповідальності відштовхуємося від раціоналістичного підходу, який трактує свідомість як властивість високоорганізованої матерії - людського мозку, адже існування свідомості поза ним неможливе. Ця властивість полягає в створенні суб'єктивних образів об'єктивного світу, в одержанні, зберіганні та переробні інформації, у виробленні програми діяльності, спрямованої на розв'язання певних завдань, в активному управлінні нею. [7, с.160]. Проте, ми згодні і з іншими науковцями, які вважають, що свідомість є суспільним продуктом. Для нас матеріальність основи свідомості - це не тільки матеріальність фізіологічних процесів кори великих півкуль мозку людини, що лежать в основі його психіки, але також і матеріальність соціальних форм руху, які існують як єдина матеріальна основа свідомості. З погляду фізіології людська діяльність пов'язана з діяльністю мозку, ушкодження мозку позначається на діяльності свідомості, однак мозок сам по собі не діє, а стає органом свідомості лише під впливом культури [8, с.298]. Отже, у нашому розумінні істина полягає у тому, що біологічні зумовлені інстинкти людини лише роблять можливим існування свідомості, але дана можливість не реалізується сама собою, а під визначальним впливом соціальних факторів [9, с.74]. Свідомість є насамперед явищем природи і саме тому

свідомість виступає природним детермінантом позитивної правової відповідальності людини, хоч і не сперечаємося, що формування свідомості здійснюється перш за все суспільством. Тому, на нашу думку, раціоналістичний і нераціоналістичний підхід повинен діяти лише в взаємозв'язку.

Важливе значення для позитивної правової відповідальності має правосвідомість. Ця взаємозалежність проявляється у тому, що людина спочатку усвідомлює право, а вже потім приймає або не приймає обов'язок відповідальності на себе. Правова свідомість завжди виникає тільки з приводу права і у зв'язку з правом, її змістом завжди є право і правові явища в суспільстві. В окремих індивідів чи в різних соціальних верств населення складається позитивна або негативна оцінка діючих у суспільстві правових норм, позитивне чи негативне ставлення до них, але так чи інакше правосвідомість обов'язково пов'язана з правом, з законодавством, тобто позитивним правом. Отже, поза правом немає правової свідомості [10, с.9-10].

У літературі багато уваги приділяється деформації правосвідомості, проте мало досліджується саме позитивна правосвідомість, яка, на нашу думку, має бути фундаментом для позитивної правової відповідальності. Позитивна правосвідомість є малодослідженою, але цілком зрозуміло, що як і правова відповідальність, правосвідомість теж складається з двох аспектів - позитивного та негативного (деформація правосвідомості).

У разі позитивної правосвідомості людина усвідомлює правові процеси і юридичну діяльність як позитивне явище, необхідне для розвитку суспільства, для захисту прав і свобод особистості, для максимальної реалізації і узгодження інтересів окремих індивідів, соціальних груп і співтовариств, у випадку негативної правосвідомості - ставлення людини до правових інститутів та правових інструментів як певних засобів державної і суспільної організації є нігілістичним, скептичним та байдужим [11, с.72]. Ми погоджуємось з С.В. Чайковський, що правосвідомість людини може мати позитивне спрямування, тобто націлювати її носія тільки на правомірну поведінку, а може мати негативний, від'ємний показник [12, с. 941]. Ю.М. Дмитренко також стверджує, що деформована та позитивна правосвідомість — це два полюси одного соціального явища, яким виступає правова свідомість [13].

Таким чином позитивна правова відповідальність повинна ґрунтуватись лише на позитивній правосвідомості, яка, на нашу думку, повинна мати такі ознаки:

- прийняття свободи волі як найвищої цінності. Усвідомлений людиною обов'язок - це обов'язок, котрий безпосередньо обраний нею як цілеспрямована діяльність, що проявляється у схвалюваній суспільством поведінці;

- позитивна правосвідомість повинна проявляти у соціально-правовій активності. Людина не може бути байдужою до права, вона має всіляко сприяти його реалізації, поважати його. Ця повага має виявляти у його оцінці, оцінці оточуючої дійсності та реалізації соціально-корисних вчинків, які б відповідали не лише нормам права, а й внутрішньому стану людини при якому людина відчуває незадоволеність у разі порушення чужих та своїх інтересів;

- заснована на рівності та справедливості. Головним принципом позитивної правосвідомості повинен виступати водночас кантівський та біблійний принцип: «Чини з іншими так, як хотів би ти, щоб чинили з тобою!». Людина має оцінювати власну поведінку не лише стосовно права, а й стосовно інших, тобто це має проявляти у самоздійсненні та самокомунікації, коли людина з поміж інших не виділяє себе, а

розуміє, що вона є членом суспільства, групи, колективу;

- позитивній правосвідомості повинен відповідати належний спосіб мислення, який має бути спрямований на позитивне рішення, що ґрунтуватиметься на знаннях, праворозумінні, досвіді та моральній оцінці;

- позитивна правосвідомість проявляється лише у взаємодії з моральною свідомістю. Право має розглядатись людиною з погляду моральних категорій добра і зла, честі і гідності, керуючись такими критеріями, як дозволене чи заборонене, соціально-корисне чи шкідливе, моральне чи аморальне, засуджене чи схвалюване суспільством;

- позитивна правосвідомість має ґрунтуватись на почутті вільно визнаного обов'язку, самозобов'язання. Перш за все позитивна правова відповідальність - це обов'язок, але такий обов'язок, який водночас виступає характеристикою людини, як законослухняного громадянина, активного та корисного у своїх діях. Це той обов'язок, який людина накладає сама на себе, усвідомлюючи необхідність діяти відповідально та здійснювати власні дії в межах закону. Такий вибір орієнтує людину по житті, у будь-яких ситуаціях, бо він є її суттю та здійснений за власним переконанням, яке ґрунтується на правовій оцінці дійсності та моральній активності;

- людина з позитивною правосвідомістю має мати духовні почуття, основою яких є соціальні цінності. Тільки тоді людина здійснюватиме добровільну відповідальність, не порушуватиме єдності внутрішнього мотиву і вчинку. Така людина прагне до самоудосконалення, бо вона є носієм суспільних цінностей та діє лише відповідно до моральних принципів.

На нашу думку, під позитивною правосвідомістю слід розуміти осмислене відображення правової дійсності, яке полягає в усвідомленні людиною права як позитивного явища та проявляється у самопримусі та самозобов'язанні до позитивної правової відповідальності.

Останньою, природньою детермінантою людини, на нашу думку, є емоційна сфера. Багато фактів і спостережень доводить те, що емоційну сферу слід також відносити до природних детермінант людини, адже центром її виникнення є таламус, який відіграє важливу роль у регулюванні основних органічних процесів і передає імпульси з периферійних і внутрішніх рецепторів до кори головного мозку і зворотно. Виникнення емоційного переживання є результатом одночасного збудження симпатичної нервової системи і кори головного мозку. Ці положення були висловлені У. Кенноном і в подальшому розвинені П. Бардом, який довів, що насправді як тілесні зміни, так і пов'язані з ними емоційні переживання виникають майже одночасно, а, власне з емоціями з усіх структур головного мозку більш пов'язаний не таламус, а гіпоталамус і центральна частина лімбічної системи. Ця теорія була доведена в експериментах над тваринами, коли електричним впливом на ці структури вдавалося керувати емоційними станами та отримала назву таломічної теорії емоцій Кеннона-Барда [14, с.26].

Разом з розвитком уявлень про біологічну роль і фізіологічні механізми емоційних процесів розвивалося і психологічне розуміння емоцій. Виділення емоцій, як особливого класу психічних процесів, успіхи психологічних досліджень дозволили подолати як інтелектуалістичні, так і біологічні погляди на природу емоцій людини, і виділити їх специфічні особливості. Накопичені знання показують, що навіть так звані нижчі емоції є у людини продуктом суспільно-історичного розвитку, результатом трансформації їх інстинктивних, біологічних форм, з одного боку, та формування нових видів емоцій з іншого. У ході свого розвитку емоції диференціюються і утворюють у

людини різні види, що відрізняються за своїми психологічними особливостями і закономірностям свого протікання, а тому, до емоційних, в широкому сенсі, процесам в даний час прийнято відносити афекти, власне емоції і почуття [15, с.35].

Отже, емоційна сфера людини має як природну, тобто психофізіологічну, так і соціальну основу у своєму розвитку. Природна основа базується на тих психофізіологічних властивостях, які відображають адекватність динаміки та онтогенетичного розвитку їх відповідно до віку, а соціальна основа відображає засвоєний досвід емоційного ставлення людини до навколишнього світу [16, с.14].

Тобто, два види факторів важливі при розгляді питання про співвідношення емоцій і розвитку людини. Перший - це генетичні задатки суб'єкта у сфері емоцій, а другий чинник - особистий досвід індивіда, навчання, (пов'язані з емоційною сферою), соціалізовані способи вираження емоцій та обумовлена емоціями поведінка [17, с.22].

Взаємозв'язок природного і соціального проявляється і у виникненні правового почуття, хоч слід пам'ятати, що без біологічного підґрунтя не було б на що впливати суспільному факторові. Отже, необхідно заперечувати односторонню залежність правового почуття від права чи ідей і уявлень, непохідних від змісту закону. Хоч ці ідеї і уявлення не можуть бути вродженими, вони обумовлені історичним досвідом, але разом з тим, формування правового почуття відбувається і під впливом природних задатків, схильностей людини, багато в чому воно визначається складною взаємодією цих схильностей і набутих здібностей, навичок [18, с.37-38].

Отже, емоційна сфера людини не обмежується емоціями. До неї входять і складніші афективні утворення — почуття, настрої, афекти, пристрасті. Почуття, на відміну від емоцій, характеризуються стійкістю та тривалістю, вони визначають динаміку і зміст ситуативних емоцій, настроїв, афектів.

Почуття діляться на різні види: соціальні, естетичні, моральні, практичні, інтелектуальні, почуття, пов'язані з поняттям власності. Окремі почуття є «проміжними» та можуть бути віднесені до декількох груп. На нашу думку, таким перехідним почуття, якому властиві ознаки різних класифікацій є правове почуття, яке водночас належить як до соціальних, так і моральних почуттів. Тому правове почуття виникає як задоволення або незадоволення певним правовими нормами (соціальний аспект) та переживається людиною з точки зору моральних ціннісних орієнтації, вироблених суспільством (моральний аспект).

Для нас, правове почуття — це духовне утворення, яке визначає характер та виявлення свого ставлення людини щодо тих чи інших правових явищ, що дозволяє їй судити про їх відповідність чи не відповідність тим моральним ціннісним орієнтаціям, що були вироблені суспільством.

До ознак правових почуттів слід віднести:

- правове почуття — самостійна складова правової свідомості людини;
- правове почуття, як будь-яке почуття зв'язане з досвідом людини. У даному випадку цей досвід має базуватись на правовій та законодавчій діяльності держави, яка впливає на людину та пов'язаний з реалізацією людиною своїх прав та обов'язків;
- ступінь розвитку правового почуття залежить від самої людини (оскільки, емоції це четвертий компонент поведінки людини, то вони тісно взаємопов'язані з її волею, розумом та свідомістю. Чим вищий розвиток людини у інших трьох компонентах поведінки людини — тим краще вона володіє своїм правовим почуттям);
- якість правового почуття залежить від емоційного виховання людини;
- правове почуття впливає на характер діяльності людини та позитивні правові

почуття безпосередньо пов'язані з позитивною правовою відповідальністю людини.

Емоційний компонент відповідальності об'єднує різні складні моральні, соціальні та інтелектуальні почуття, які виникають при виконанні людиною обов'язків, прийнятті важливого рішення чи виконання позитивної правової відповідальності. Тому ми пропонуємо, до правового почуття, як результату емоційного сприйняття права віднести наступні види почуттів: почуття обов'язку, почуття відповідальності, почуття справедливості, почуття поваги до права, почуття толерантності, почуття гуманності, почуття законності, почуття совісті, почуття честі, почуття власної гідності. Дані почуття є вищими соціальними та моральними почуттями, а також позитивними почуттями оскільки сприяють закріпленню корисних навичок і дій та покликані до виявлення моральних якостей людської душі.

Висновок. Природні детермінанти позитивної правової відповідальності людини – це індивідуально-біологічні якості людини, які зумовили і виявили її вибір на користь позитивної правової відповідальності людини. До природних детермінант ми запропонували віднести: розум та волю, свідомість, емоційну сферу. В ході розгляду і аналізу даних детермінант, ми пропонуємо наступні положення, які вважаємо вважливими для виникнення позитивної правової відповідальності:

- розум та волю, слід розглядати у їхній сукупності, як взаємодоповнюючі людські якості. Розум відповідає за внутрішню готовність людини бути відповідальною за свої вчинки, які реалізуються в її поведінці, а воля виступає стабілізуючим фактором, який не дозволяє поведінці людини відхилитися від правових норм.

- важливо щоб людина володіла не лише високою свідомістю, а й позитивною правосвідомістю, під якою слід розуміти осмислене відображення правової дійсності, яке полягає в усвідомленні людиною права як позитивного явища та проявляється у самопримусі та самозобов'язанні до позитивної правової відповідальності.

- серед емоційної сфери для позитивної правової відповідальності людини важливого значення набуває правове почуття, що розглядається нами як духовне утворення, яке визначає характер та виявлення свого ставлення людини щодо тих чи інших правових явищ, що дозволяє їй судити про їх відповідність чи не відповідність тим моральним ціннісним орієнтаціям, які були вироблені суспільством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тугаринов, В. П. Личность и общество / Б. П. Тугаринов. - М. : Мысль, 1965. - 327 с.
2. Чертова Л.Е. Рациональность - критика - свобода. Исторические типы рациональности / Отв. ред. В.А. Лекторский. - Т. 1. - М., 1995. - 350 с.
3. Тульчинський Г.Л. Разум, воля, успех: О философии поступка. - Л.: Издательство Ленинградского университета, 1990. - 216 с.
4. Сливка С. Українська національна філософія права: антологічний ракурс. - Львів: Воля, 2001 - 168 с.
5. Антонов Н. П. Природа сознания и аспекты его исследования // Проблемы сознания и нравственности. Иваново, 1967. - С. 3—25.
6. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание: [монография] / А.Г. Спиркин. - Москва: Политиздат, 1972. - 303 с.
7. Федін Д.Г.. Значення правосвідомості в системі суспільної свідомості. / Д.Г. Федін // Митна справа - №2(80) - 2012, частина 2. - С. 157-162.
8. Причепій Є.М. Філософія: підручник / Є.М. Причепій, А.М. Черній, Л.А. Чекаль. - К. : Академвидав, 2005. - 591 с.
9. Серова В.И. Условия формирования нравственного сознания личности. // Проблемы сознания и нравственности. - Иваново, 1967. - С. 68-88.

10. Гречин А.С. Социология правового сознания: Учебное пособие. – М.: Юнити, 2001. – 256 с.
11. Верховська Н.А. Основні чинники формування правосвідомості. Основні чинники формування правосвідомості. / Н.А. Верховська // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ. Проблеми загальної та педагогічної психології., т. XII, ч. 7 - С. 71-78.
12. Чайковський С. В. Філософські проблеми співвідношення феноменів правосвідомості та поваги до права / С. В. Чайковський // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 939–943.
13. Дмитренко Ю.М. Деформація правосвідомості громадян України. [Електронний ресурс] / Ю.М. Дмитренко. – Режим доступу до статті: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=44361>
14. Пасніченко А.Е. Психологія емоцій. Курс лекцій. - Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. - 100 с.
15. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции :конспект лекций /А.Н. Леонтьев ; Кафедра общей психологии. - Москва : Издательство Московского университета, 1971. – 38 с.
16. Чебикін О.Я., Павлова І.Г. Становлення емоційної зрілості особистості :Монографія - Одеса: СВД Черкасов, 2009. - 230 с.
17. Изард К. Эмоции человека: Пер. с англ. М., Изд-во Моск.-ун-та, 1980. - 440 с.
18. Смоленцев А.В. Правовое чувство: Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. - Н. Новгород, 1999. - 188 с.

УДК 343.161 + 347.962

Р.П. Качур, здобувач Львівського
університету бізнесу та права

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Досліджено особливості становлення та функціонування інституту суду присяжних в Україні. Виділено проблемні питання правового регулювання суду присяжних. На підставі правового аналізу, з метою реформування судової системи, акцентовано на необхідності вдосконалення функціонування інституту суду присяжних в Україні.

Ключові слова: суд присяжних, правосуддя, судовий розгляд, судоустрій, судова реформа, суд, суддя.

Исследованы особенности становления и функционирования института суда присяжных в Украине. Выделены проблемные вопросы правового регулирования суда присяжных. На основании правового анализа, с целью реформирования судебной системы, акцентировано на необходимости совершенствования функционирования института суда присяжных в Украине.

Ключевые слова: суд присяжных, правосудия, судебное разбирательство, судоустройство, судебная реформа, суд, судья.

The peculiarities of formation and functioning of the jury in Ukraine. Highlight issues of legal regulation of the jury. Based on the legal analysis in order to reform the judicial system, emphasis on the need to improve the functioning of the jury in Ukraine.

Keywords: jury, justice, trial, judicial system, judicial reform, court, judge.

Постановка проблеми. Інститут суду присяжних для більшості вітчизняних юристів все ще залишається чимось незвичайним і незрозумілим, чимось таким, що вивчають в курсі історії права або порівняльному правознавстві і що малопритатне для застосування в юридичній практиці. І не дивлячись на те, що багато з демократичних країн запровадили суд присяжних і напрацювали значний досвід щодо його функціонування, для переважної більшості українських громадян суд присяжних залишається чимось невідомим і екзотичним. Незважаючи на це, у багатьох державах,